

RENAN DEMİRKAN'IN ÜÇ ŞEKERLİ DEMLİ ÇAY ADLI ESERİNDE YER ALAN TÜRK VE ALMAN İMGELERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ

The Comparative View of Turkish and German Images in Renan

Demirkan's Novel: Üç Şekerli Demli Çay

Yard. Doç. Dr. Fatma SAĞLAM*

ÖZET

Alman devlet tiyatroları ve televizyonlarında oynayan Renan Demirkan, oyuncu ve sinema sanatçısı olarak çok büyük ödüller alan bir yazardır. "Üç Şekerli Demli Çay" adlı romanı, Ankaralı orta sınıf bir ailenin Almanya'da yetişen kızının öyküsüdür. Demirkan bu eserinde, 1962 yılında Almanya'ya çalışmak için göç eden ailesinden, oradaki yaşam biçimi, çektiği zorluklar ve uyum problemlerinden bahseder. Yazarın, Almanya ve Türkiye'yi karşılaştırmalı olarak ele almaya çalıştığı bu romanında yer alan Türk ve Alman imgelerini tespit edip, bunları temel madde başlıkları altında toplayarak, karşılaştırmalı olarak incelemeye çalıştım. Yazar, Alman dilinde kendini daha rahat ifade edebildiğini söylese de, „yabancı olma“ duygusunu zaman zaman dile getirmektedir. Eserdeki sorunun temelinde hem yabancı olma hem kadın olma konumu çarpıcı bir biçimde verilmektedir. Eserde, çeşitli karşıtlıklara dayanan söylemler yeniden üretilir: Kadın-Erkek, Doğu-Batı, Müslüman-Hristiyan gibi. Eserde çoğu kez Türk ve Alman imgelerinin içiçe geçtiğini görmekteyiz. Akademik öğrenimli ikinci kuşak Türkler arasında yer alan yazar, bu eserinde her iki kültürdeki yaşam biçimi ve şartlarını, inançlarını, kültürel değerlerini, günlük yaşam içerisinde karşılaştırmalı olarak vermeye çalışmıştır.

Çalışmamda, bu karşılaştırma yapılarak, her iki kültürün ortak ve farklı yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Eserde, göçmenlik, yabancılık, kimlik sorunu ve bununla beraber evrensel konular işlenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Kültürlerarası Etkileşim, Türk-Alman Kültürü, Yabancılık ve Kimlik Sorunu, Göçmenlik.

ABSTRACT

Acting on TV shows and stage for German State Theater, Renan Demirkan is an award-winning actress and writer. Her novel entitled *Üç Şekerli Demli Çay* is the story of a middle class family from Ankara and their daughter who grows up in Germany. In this novel, Demirkan focuses on the new life style and difficulties encountered her family members, who immigrated to Germany in 1962. This paper aims at classifying and comparing images of Turks and Germans, based upon Demirkan's comparative treatment of Germany and Turkey. Although Demirkan says that she can articulate herself better in German, she sometimes expresses her feeling of being a "foreigner/outsider." Her novel remarkably handles the problem of being a woman and foreigner at the same time. The novel reflects upon discourses based on binary oppositions, such as Female-Male, East-West, Muslim-Christian. In the novel, images of Turks and Germans frequently blend into each other. A member of the well-educated second generation of immigrant Turks, Demirkan presents the life styles, beliefs, and cultural values of the two cultures in a comparative manner.

This paper focuses comparatively on common and different aspects of both cultures. Demirkan's novel addresses universal themes such as immigrant experience, being and feeling a foreigner, and identity problem.

Key Words

Cross-cultural interaction, Turkis-German culture, Foreignness and identity problem, Immigrant experience.

Asıl konuya girmeden önce yazar ve eser hakkında kısa bir bilgi vermenin yararlı olacağını umuyorum.

Giriş

12 Haziran 1955 Ankara doğumlu Renan Demirkan, 1962 yılında, henüz 7 yaşındayken ailesiyle Almanya

* Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi

Hannover'e gitmiştir. Babası mühendistir. Renan Demirkan, lise eğitiminden sonra yüksekokulda oyunculuk eğitimi almıştır. 1979 yılında "Sextett" adlı bulvar komedisiyle profesyonel olmuştur. "Trommeln in der Nacht", "Kellermanns Prozess", "Romeo und Julia", "König Lear", "Onkel Wanja", "Ghetto", "Bluthochzeit", "Drei Frauen" .. . gibi oyunlarda çeşitli Alman devlet tiyatrolarında oynayan Renan Demirkan, 1982 yılında da televizyon filmi ile sinemaya başlamıştır. 1983 yılında Götz Georg ile çevirdiği "Zahn um Zahn" ile sinema dünyasında da ünlenmeye başlamıştır. 1989 yılında "Goldene Kamera" (Altın Kamera), 1990 yılında "Adolf Grimme Ödülü", 1998'de ise Alman Cumhurbaşkanı Roman Herzog'tan "Bundesverdienskrenz", 2002 yılında da "INTHEGA Tiyatro Ödülü"nü almıştır.

Alman şairleri ve filozofları okuyarak büyüyen ve düşüncelerini en rahat Alman dilinde anlatabildiğini ifade eden Demirkan, kendini bir dünya vatandaşı olarak görmektedir.

Tiyatro ve sinema oyunculuğunun dışında yazarlık alanında da başarılı olan Renan Demirkan'ın yazmış olduğu kitaplar şunlardır:

"Schwarzer Tee mit drei Stück Zucker" (Türkçe Çev. "Üç Şekerli Demli Çay" - 1991).

"Die Frau mit Bart" (Türkçe Çev. "Sakallı Kadın"-1994).

"Der Mond, der Kühlschrank und ich" - (2001)

"Über Liebe, Götter und Rasenmahn"

"Es wird Diamanten regnen vom Himmel" - (2001)

Alman devlet tiyatroları ve televizyonlarında oynayan Demirkan, oyuncu ve sinema sanatçısı olarak çok büyük ödüller alan bir yazardır.

Eser Hakkında

Yazarın, ilk başarılı başyapıtı olan "Üç Şekerli Demli Çay" adlı romanı, An-

karalı orta sınıf bir ailenin Almanya'da yetişen kızının öyküsüdür. Demirkan bu eserinde, 1962 yılında Almanya'ya çalışmak için göç eden ailesinden, oradaki yaşam biçimi, çektiği zorluklar ve uyum problemlerinden bahseder. Otuz yaşlarındaki, doğum yapmayı bekleyen bu genç kadının Türkiye ile ilgili tek hatırası, 19 yaşındayken bir Alman erkek arkadaşı ile Türkiye'ye gezmeye geldiğinde, İstanbul'da bir Türk gencin kendisine tecavüz etmeye kalkışmasıdır. Bu romanda baba Cumhuriyetin ilk kuşağından, batılılaşmış bir mühendistir. Alman edebiyatının başka örneklerinde gördüğümüz gibi kırsal kökenli, göreneklere sıkı sıkıya bağlı diğer Türk erkekleri gibi baskıcı değildir. Yazar da zaten bunu şu sözleriyle ifade etmektedir: "Babam Türkiye'de de Alman dilini bilen bir akademisyendi. Bizlere, Alman kültürüne girmemizde ve uyum sağlamamızda yardımcı oldu. O, Alman kültürüne uyumda hiç zorluk çekmemişti; bizden de bunu bekliyordu." Bu kez geleneksel değerleri, otoriteyi temsil eden kişi bir erkek değil, durmadan kadın bekaretinin öneminden söz eden, Almanya'da anılarındaki Türkiye'de yaşayan, kırsal kökenden gelen annedir. Genç kız annesinin baskısına dayanamayıp evi terk eder ve sonunda bir Avusturyalı ile evlenip mutlu olur.

Renan Demirkan'ın Almanya ile Türkiye'yi karşılaştırmalı olarak ele almaya çalıştığı bu romanında, Almanlardaki dakiklik ve disiplin, kitabın başından sonuna kadar kendini hissettirmektedir. Artık doktor hastayı saat 10'da ameliyat odasına alacaktır; o nedenle yazar (hasta), romanını saat 9.57'de sona erdirir.

Buradaki amacımız, yazarın adı geçen romanında yer alan Türk ve Alman imgelerini tespit edip, bunları temel

madde başlıkları altında toplayarak, karşılaştırmalı olarak incelemeye çalışmaktır.

Türkiye'deki Yaşam Biçimi ve Şartlara İşaret Eden İfadeler

- Silme-dolu minibüs ve taksilerdeki insanların havada asılı güzel ve çirkin kokuları (s.12).
- Oturma odası ve mutfak penceresinden taşan insanlar (s.12).
- Pazar çığırkanlıkları, klakson cüm-büşü, eskici, su satıcıları, sayısız minarelerden haykıran insanlar, sakat dilenciler, yalınayak ayak-kabı boyacıları, gazeteci çocukların sesleri (s.12).
- Yüksek enflasyon, geçim sıkıntısı (s.12).
- Silme-dolu, pis kokan kuşetlide yolculuk (s.12).
- İnsanların Türkiye'de düzenli değil de, sürüler halinde dolaşmasına karşın, yalnız başlarına yem arayan keçilerin ülkesi olarak görülmesi (s. 14).
- Çok çocuklu aileler ve ailede küçük yaşta sorumluluk alan çocuklar (yatalak annesinin yerini alan ve kardeşlerine bakmak zorunda kalan, babasının yemeğini tarlaya taşıyan, kuyudan su çeken, eliyle çamaşırları yıkayan, inekleri sağan, ahırını temizleyen çocuklar (s.21).
- Alçak tavanlı, serin odalar (s.29).
- Arabalar gürültü kaynağı (s.29).
- Devlet yatılı okulunda okuma (s.35).
- Köyde, gençler vadide gözden uzakta buluşurlar (s.45).
- Alaturka tuvalet (s.48).
- İş olasılığı Türkiye'de kıt (s.52).
- Almanya'ya para kazanmak için çalışmaya giden ve çürük çıktığı için gidemeyip, kendini 640 DM karşılığı satan insanlar (s.52).
- Türkiye'deki hastahanelerde 50 hastaya bir hemşirenin düşmesi (üste-

lik Ankara Devlet Hastahanesi'nde) ve ihtiyaç halinde odada veya koridorda çalınacak zilin olmaması. Oksijen çadırının bu hastahane de temin edilememesi nedeniyle hamile bir kadının bebeğini yitirmesi (s.62).

- Türkiye'de yaşamak bir rastlantıya bağlı, Almanya'da değil (s.63).
- En yakın okul, iki saatlik uzaklıkta (s. 64).
- Kurşun kalem, silgi, sarı sayfalı defterin dahi zor bulunması (s.64).
- Atlı araba ile hastanın hastahane ye taşınması (s.65).
- Çocuk satıcıların istasyonda karpuz, simit, yemiş satmaları (s.66).
- Güneşin anlatılmaz güzellikte doğuş ve batışı, en bayağı köyü bile altın sarıya dönüştüren dayanılmaz öğle sıcaklarını, üç şekerli demli çayda tavla oynayan ve sorunlarını paylaşan ihtiyarların kıraathanele- rindeki ışıkları Türkiye'de bırakma- ları (s.97).

Almanya'daki Yaşam Biçimi ve Şartlara İşaret Eden İfadeler

- Avrupa'daki trenlerin büyüklüğü (s.13) .
- Temiz, geniş caddede çiçekli balkonlu bakımlı evler. Çizgilerle belirlenmiş araba park yerleri ve her ikinci sokak lambasındaki çöp sepetleri (s. 13).
- İnsanlar sürüler halinde değil, elele veya kolkola düzenli bir şekilde yürüyorlar (s.14).
- Bitişik düzen evin yeşil, tekdüze kesilmiş çimleri ve üzerinde top oynamayı yasaklayan üçgen tabelalar (s. 14).
- Çocukların oyun hayatını kısıtlayan levhalar, üçgen ve sekizgen kırmızı çevreli trafik lambaları (s. 14).
- Kalın duvarlı, bakımsız, büyük bahçeli, eski yapılar (s.14).
- Yalnız yaşama (yalnızlık duygusu).

- Dört duvar arasında, basit şartlarda, sessiz ve saygılı bir yaşam. Oysa Türkiye’de insanlar toplu halde yaşar ve sorunlarını paylaşmaya çalışırlar (s.15).
- Anne ve babanın yeni ve pahalı bu yaşam için gece gündüz çalışmaları (s.15).
  - “Yabancılık” damgası (s.15).
  - 40 metre karelik dar, karanlık sosyal konutlarda yıllarca yaşamak. Oda-mutfak topluluğu ışısız, havasız dar konutlarda, çocuğa ait 10m²lik ayrı bir odanın olması. Tuvaleti bir kat aşağıda (müşterek kullanım). Banyosu olmadığı için, tek gözlük odada leğende yıkanmak. Çoğu evler tek odalı, daracık camları olan çatı katlarından oluşmaktadır (s. 20).
  - Çıplak kadın ve erkekler, teknolojinin aşırı ilerlemesi, yabancıları çılgına çeviriyor, akıllarını bulandırıyor.(s.20).
  - Onca zor işte çalışmaya rağmen, ancak 12 yıl sonra diğer iş arkadaşları ile aynı kategoriye konulma (saat ücreti artırılabilir) (s.28).
  - 20 yıllık yorucu çalışmanın sonunda ayda sadece 700- DM emekli ücreti alma (s.28).
  - Dakiklik!!! (Zamanı hatırlatması için evin her köşesine asılan saatler) (s.29).
  - Çalıştığı iş yerinde, kontrol saatinde kart basma (s.35).
  - Sabah koşuşturmaca, akşam ağır yürüyenler ve gece nara atan sarhoşlar (s.35).
  - Yalnızlık duygusu, sevgisizlik, paylaşamama. “Ah, ne olur, biriyle konuşabilseydim.” Yalnız yaşayan, paylaşma duygusundan yoksun, ziyaretçileri, akrabaları dahi pek olmayan yaşlı Almanlar. Solgun görünen, ağaran saçlarını boyamaları. Az konuşmaları, içlerine kapanmaları, çevresiyle konuşmayan süslü, yaşlı kokonalar (s.36).
  - Almanya’da, 250 nüfuslu bir köyde dahi sigara otomatı ve tren istasyonunun bulunması (s.36).
  - Okul-pencere-uyku arasında geçip giden monoton hayat. Buna karşın Türkiye’deki taşra köyünde daha mutlu bir yaşam sürme (s.37).
  - Türk olduğu için, okuldaki öğretmeninden haksız muamele görme. Aptal ve bilgisiz olarak gösterilme, hırpalanma (s.38).
  - Sosyal yardım(s.40).
  - Soğuk hava (s.54).
  - Mutfağı içinde bir göz oda, tuvaleti bir kat aşağıda (müşterek kullanım). Tuvalet, bizde de köylerde olduğu gibi evlerin dışında. Banyosu olmayan evde leğende yıkanmak (s.55).
  - Lotto gibi talih oyunlarının olması. Hatta Lotto gişesini bir kadının işletmesi (s.56).
  - Devlet memurlarının oturduğu ayrı semtler (s. 59).
  - Hastahanelerde her bir hasta ile ilgilenebilecek birer hemşirenin ve odalarda zil bulunması (s.62).
  - “Disiplin”, Almanya’da duyduğu ilk kelimedir (s.67).
  - Asansör, trafik lambaları. Asansöre yabancı olunca, yanındaki arkadaşına tutunması (s.67).
  - Yaşamında ilk kez Almanya’da ocağa (kömür ocakları vs.) inmek (s.67)
  - Yorgunluktan gülmeyi dahi unuttacak kadar günde 10 saat yerin altında güneşsiz, karanlık ortamda çalışma (s.68).
  - Düşlerin zamanla yok olması. Bir şeylerin hep eksik kalması (s. 71).
  - Gençken, büyük umutlarla gelinen Almanya’da, zamanla umutların yitirilmesi, eziklik, çalışmaktan yorgun düşme, zayıflama, kambur-

laşma ve türlü türlü hastalıklar. Sağ gidip, hasta gelme (veya orada kalma) (s.71).

- “Mutluluk” sözcüğünün Almanya’da unutulması. Bir zamanlar yokluğa ve açlığa rağmen mutlu olan insanlar, refaha kavuşmasına rağmen mutsuz olmaları ve ağır yükün, sorumluluğun, disiplinin altında ezilip, mutluluğu dahi unutmaları (s. 72).
- Almanya’nın köyünde dahi, kimse- nin özel yaşam hakkı yok. Almanların sürekli her şeye karışması (s.73).
- Evler hep eski yapı, karanlık, kalın duvarlı, çok küçük; çoğu da küçük camları olan daracık çatı katlarından oluşmaktadır. (s.74).
- Yalnız yaşayan, paylaşma duygusundan yoksun, ziyaretçileri, akrabaları dahi pek olmayan yaşlı Almanlar. Solgun görünen ağaran saçlarını boyamaları. Az konuşan, içlerine kapanık olan, çevresiyle ilgilenmeyen süslü kokonalar (s.74).
- Almanya’da genç, eğitim görmüş, dinamik insanların bir ağırlığının olması (Türkiye’de ise yaşlı insanların) (s.98).
- Düşkünler evi; sokak müzisyenleri; ışıl ışıl yanan ışıkların, geceyi gündüzden aydınlık yapması (s. 99).

Kültürlerarası Etkileşime İşaret Eden İfadeler

- Lotto’dan para kazanma hayallerinin rüyaları süslemesi. Babanın, zengin olmak için bir umut dünyası olan Lotto’yu sürekli oynaması. Kızların, Lotto’dan kazandıkları para ile piyano, bale dersleri alma düşüncesi. Londra’da, dünyanın en iyi okulunda okuma rüyası. Hatta anesinin tesbihini uğur getirsin diye Lotto kuponuna sarmaları (s.15).
- Çamaşır makinası alması için, abi-

sinin Almanya’dan köye para göndermesi. Ekmek pişirmek için artık soba değil, gazlı bir sobanın alınması (s.29).

- Hristiyan çalışma hevesiyle uyanıp, sevgi dolu Müslüman sakinliği; akıllı Yahudi bilgeliğiyle yaşayıp, akşamları da yeniden doğmak ümidiyle Buda’nın dizlerinde uykuya dalacağız (dinlerin birleşmesi) (s.29).
- Yazarın, Türklerden bahsedildiğinde “ben evrenselim” deyip, daha sonra kendi kültürünü tanıma ve araştırma (s.41).
- Hasta annesine hediye götürmek. “Geçmiş olsun!” (Herzliches Beileid) (s.41).
- Türkiye’deki Çerkez, Laz vs. toplulukların gelenek ve göreneklere de birbirlerinden farklıdır (çokkültürlülük Türkiye’de de mevcut) (s.46).
- “Kendimi, ikiye ayrılmış gibi duyumsuyorum. Bir parçam herhangi bir yerde ,sarı havada’ asılı, burada, biteviye içerde; diğeri de dışarıda hergün gördüğüm.” (s.52).
- “Vatanın ne olduğunu bilmiyorum. Belki düşmemek için bir tutanak.” (s.52).
- Baba, çalışmadığı hafta sonları Straus Valsini plağa koyar (s.52).
- Kaiser, Mavi Tuna ve İlkbahar Valsini dinlemek. Babanın, kızlarına vals, samba, rumba, tango danslarını öğretmesi (s.56).
- Kızların bale kurslarına parasızlıktan katılamamaları. Baleye ilgi. Hatta baleye gidebilmek için Lotto oynamak (s.56).
- Bir Almanın Türkiye’yi, Türk müziğini, kendinden daha az tanıyan Türk kızlarına anlatması. Evinde Türk Halk ve San’at Müziği kasetinin, Türk halısının olması, Türkiye’nin izlerini taşıması. Türkler gibi halıya oturması (s.61).

- Evlendiği Alman kadınının Türkçe öğrenmesi ve Türk yemeklerini pişirmesi. (Gerçi bu dahi onu mutlu edememiş. Her zaman bir şeyler eksik kalmış) (s.71).
- Odada Almanca ve Türkçe, bir Türk halk türküsünün sözlerinin aslı olması (s.72).
- Köln kolonyası (bizdeki kolonya ile bağdaştırılmaktadır) (s.78).
- Yalnız kalan yaşlı Almanların, Türk çocuklarını evlerine davet etmeleri (s.76).
- Çocukların, Paskalya yumurtası aramaya koyulmaları. Diğer çocuklar gibi, okula renkli yumurtalarını götürmeleri. Annenin de zamanla onlara ayak uydurup, birlikte sevinmeleri (s.78).
- Pazar günleri düzenli olarak saat 15.00'de bütün aile üyelerinin buluşup, Almanların yaptığı gibi, peçeteler ve çiçeklerle (mumlar hariç) çok güzel kurulmuş bir masada turtalar ve keklerle "kahve" içmeleri (çayın yerini yavaş yavaş kahvenin alması) (s.80).
- Noel eğlencesine uyup, eve çam ağacı dikip süslemeleri. Mum yakıp, anne babaya Noel hediyesi almaları. "Mutlu Bayramlar" sözcüğüne ve bayram kutlamaya ailenin karşı çıkması ama diğer taraftan eve çam ağacı dikilmesine karşı ses çıkarmaması ve onu kutlaması. Noel çöreginin pişirilmesi (s.81).
- Hristiyanların-Müslümanların Bayramı. Artık "biz" ve "onlar" arasındaki sınır çoktan kalkmış ve bu alışkanlıklar kendi yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir (s.82).
- Almanya'daki bu kültürlerarası etkileşim onların hayatını değiştirir. Çocuklar okur, meslek sahibi olur ve orada kalır. Anne ve baba 20 yıl sonra Türkiye'ye döner, ama vatanın dediği bu yere alışamaz, çünkü

akrabalarla arasında artık yabancı bir duygu vardır (s.98).

Dinsel ve Batıl İnanışlar İçeren İfadeler

- "Allah büyüktür, alan da veren de O'dur." (s.15).
- Hasta olmasına rağmen ninesinin: "Kısmet, Allah'ın yardımıyla hep devam etti" demesi (s.15).
- Eşeği yüklü yaşlı adamın yolda durup namaz kılması (s.15).
- "Her şey alın yazısıdır" (s.27).
- Bir sofı kızı olan annesinin, Almanya'da orucunu tutup dua etmesi; Ramazan ve Kurban bayramlarını yaşamak ve yaşatmak için direnmesi. Bayram yemekleri yapıp, Kur'an sureleri okuması (s.29).
- Hastahanedeki kadının tespih çekmesi (s.29).
- Amcasının, "Beni yaratan da, alacak olan da Allah" demesi. Sabah saat dörtte kalkıp, sabah namazını kılması (S.48).
- Sevgili Tanrı onlara yardım edecekti (Allah'a sığınma) (s.46).
- Lotto'dan para kazanmak için Allah'a dua edip, O'ndan yardım bekleme. Annelerinin tespihini, uğur getirsin diye Lotto kuponuna sarmaları (s.58).
- Kuduz köpeğin ısıracağı çocuğu hastahaneye götürmektense, hocalara götürüp, kötü cinleri dağıtması için okutup, yaşlı kadınlara kökten ilaçlar yaptırmak (kocakarı ilacı). Kurşun döktürme, dua etme (s.64).
- İyileşen çocuğa kurban kesmek (keçi boğazlamak) ve kanıyla çocuğun alınına kırmızı bir haç çizmek (s.65).
- Kutsal cuma günü, beyaz tül bentli örtülü başla, ayakları toplayıp radyodan dini program izlemek (s.84).
- "Dinsiz birinden çocuk sahibi olmak günahdır" düşüncesi, hamilenin

kafasında alevlenir (küçüklükten kalan bazı inanç izleri, zor anda insanın Tanrı'ya sığınması) (s.84).

- Anılar, cehennem kılıçlarından biri gibi geçiyor içinden. İnanma ile inanmama arasında kalma (s.86).
- Karanlıkta ışık çalınmaz (s.88).
- Tespih çekmek, namaz kılmak, dua, Kur'an (s.88).
- Tanrı, günah, cennet-cehennem kavramları hep küçüklüğünden aklında kalanlar (s.88).

İsimler – Lakaplar

- Türkler'e, Almanlar tarafından "Sarımsakobur, cimri Türkler" adının takılması (s.15).
- Alkolik, şişman, yalnız (köpeklerle) yaşayan Almanlara "Alkolik Yenge", "Sucuk Moroe" gibi adların takılması (s.37).
- Halasının "küçük şeytan", "Kontes" demesi (s.45).
- Doğan çocuğa, hayatta kalması için "Yaşar" adının konması (s.64).
- Günde 2-3 yumurta yiyen Alman'a "Yumurta Tete" adını takmaları (s.73).
- Büyükannenin, yabancı olan damadı Alois'e, onda hiç olmazsa Türkçe bir şeyler bulabilmek için "Ali" adını takması (s.88).

Hitap Çeşitleri

- Geberesice (s.55)!
- Cehennemde yanasıca (s.55)!
- Kör ve sağır olasıca (ilenme) (s.55)!

Ahlak ve Namus Anlayışına İşaret Eden ve Değer Yargıları İçeren İfadeler

- Türkiye'de hamile kadınların güzel insanlara bakmaları öğütlenir deyiş, dergideki güzel genç insanlara bakması (s.11).
- Türkiye'den ayrılırken, karısını kaçamak öpüvermesi (alenen değil) (s.13).
- Türkiye'de gençlerin davranışlarını,

yaşlıların kuralları belirliyor (s.28).

- Annenin, tüm gücüyle bugüne karşı direnmesi. "Biz namusumuzu koruduk" demesi (s.29).
- Televizyondaki sevişme sahneleri (s.29).
- Babanın, kızlarını okul gezilerine ve şenliklerine göndermemesi (s.29).
- Alman ailelerde açık beraberlik - Türk kızları ise aileleri tarafından korunuyor (s.35).
- Türklerde, kızların evi ancak evlenerek terkeder düşüncesi hakimken, Almanlar'da bu çok farklı. Karşı çıkınca, okuldan kaydı silindirilir, Türkiye'ye geri gönderiliyor. İlk çıkan erkekle evlendirme ya da iyice dayak atmak (s.42).
- Alman erkek arkadaşıyla tek başına memleketine gitmesi namussuzluk sayılıyor (s.44).
- Evlatların alnından öpme (s.s.48).
- Tamircinin, yanında Alman erkek arkadaşı olmasına rağmen kıza asılıp, onunla yatmak istemesi. "Bir Almanla yapabiliyorsan, benimle de yapabilirsin. Sen bir Türk değilsin artık. Hadi gel nazlanma!" demesi (Türk'ün namus anlayışı). Olaya karşı Alman gencin duyarsızlığı kıızı çileden çıkartır ve Almanya'ya döndüklerinde yolları ayrılır (Alman'ın namus anlayışı) (s.51).
- Elalemin ortasında bayılmak, Türkler'e göre utanç verici bir olay. Utanma duygusu (s.55).
- Almanya'ya giderken amcasına emanet edilen kıza, amcasının ilk başta çalışmasına izin vermemesi, sonra ise bu yeğenine iğfal edip, onu hamile bırakması (s.55).

Atasözleri ve Deyimler

- Alman atasözleri. "İnsanın çevresi, kendisinin aynasıdır" (bizdeki ise "Söyle bana dostunu, söyleyeyim sana ne olduğunu"). "İnsanın en yakını, yine kendisidir." Yazar, hasta-

hanede yatarken bu Alman atasözlerini düşünür (s.10).

- Annesi, kızının bir Türk ile evlenmesini isterdi ve ona şunu derdi: “Davul dengi dengine çalar” (s.44).
- Almanya’da “ölümüne çalışmak” (s.49).
- “Kireç gibi bembeyaz” (s.63).

Aile Yaşantısı ve Aile İçi İlişkilere İlişkin İfadeler

- Almanya’ da büyük kardeşin, küçük kardeşe derslerinde yardımcı olması. Ona bakması, yemeğini hazırlaması, onunla herşeyini paylaşması. Küçük yaşta sorumluluk alması. Oysa Türkiye’de annesi her ikisine bakıyordu (s.15).
- Babanın, kızlarını üniversitede okutup, daha sonra hep birlikte Türkiye’ye dönerek, ülkenin sosyal ve politik kalkınmasına yardımcı olmayı düşünmesi (s.35)..
- Cinsellik ile ilgili bilgilerin aileler tarafından çocuklarına verilememesi. Anne-babaya açılmama. Hep mesafeli, ağırbaşlı ve düşünceli olmak, rahat ve serbest olamamak. Aile izin vermediği için kısa etek yok, erkek arkadaş yok (s.35).
- Zamanla aile denetiminden kopmak ve aile kurallarına karşı çıkmak (s.41).
- Almanya’da, büyük Türk kızın bir Alman erkek arkadaş edinip evi terk etmesi ve onunla yaşaması, ailesi tarafından kabul görmüyor (s.41).
- Çeyiz biriktirmek ve kardeşlerine yardım etmek için 16 yaşındaki kızın, amcasıyla Almanya’ya gitmesine müsaade etmek (s.54).
- Hastaneye, aile yakınlarının hep birlikte gitmeleri ve orayı adeta piknik alanına çevirmeleri (s.62).
- Türkiye’de, otur demeden oturma-

ma, büyüğe saygı, adap, gelenek ve görenekler. Yoksa kusur sayılırdı büyükler tarafından bunlar (s.97).

- Yaşlıların elini öpme, yol verme, ayrı masalarda yemek yeme vs. (Türkiye’de büyüğe gösterilen saygı) (s.97).

Giyim Kuşam ve Genel Görünüşe İlişkin İfadeler

- Sarışın, ince, uzun boylu Alman kızları (s.19).
- Ufak, şişman Türk kıızı (s.20).
- Uzun, kıvrırcık saçlı Türk (s.50).
- Almanların, büyük ve temiz görünmeleri (s.55).
- Çıplak kollu ve bacaklı insanlar (s.55).
- Yaşlı Almanın kolundaki dövme (s.61).
- İri-yarı, tombul, yaşlı Almanlar (s.61).

Kültürel Değerlere İlişkin İfadeler

- Geleneklere bağlılık (Almanya’da) (s.28).
- Değerleri yitirmemek için çaba sarfetmek (s.29).
- Babanın: “Bir insan hiç bir zaman kökünü kaybetmemeli, burada hep yabancı olarak kalacağız” demesi (s.29).
- Çayın yerini Almanya’da kahvenin alması (s.48).
- Yardımsever Türk’ün, başkalarını evine davet etmesi ve onlara yiyecek, içecek ikram etmesi (s.50).
- Yabancı olduğunu anlayan nüfus memurunun, onu saatlerce bekletmesi ve evraklarını damgalamak istememesi (oysa Türkiye’de, yabancı el üstünde tutulur) (s.68).
- Yere bağdaş kurarak oturmak – Almanlar’da ise masada, mum gibi dimdik, ayaklar masanın altına uzatılır. Dirsekler masaya konmaz (s.76).

Değişim Belirtileri İçeren İfadeler

- Almanya'da uzun süre kalınca, insanın kendi ülkesine giderek yabancılaşması (s.29).
- İlk renkli televizyon ve televizyonda açık hava konserlerinin ve gösterilerinin izlenmesi (s.29).
- Kızların, hipi modasında giyinmeleri (s.29).
- Ailenin denetiminden kopmak, aile kurallarına karşı çıkmak (s. 41).
- Daha 18 yaşındayken, ilk aşkı ile tavan arasında ayrı bir eve taşınma. Aile ve akraba ile tüm ilişkilerin kesilmesi (s.41).
- Birarada yaşayan ailenin dağılması (s.41).
- 18 yaşında sigara içmek, araba sahibi olmak (s.44).
- Türk müziği yerine, Batı müziği, Pop, Vals dinleme (s.56).
- -Kızların, Türk müziğini salt dinlemeleri, fakat yabancı müziğe eşlik edip, tempo tutmaları ilginç (s.61).
- Kızlar, akşam yemeğinde artık desenli kesimli tablolarda (Amerikan servis) ince dilimlenmiş ekme, limonata, gazoz ve yumuşak peynir (soğuk yemek) yerler. Ağzılarını şapırdatmadan, dimdik, konuşmadan yemek yemek (s.77). Elleriyle değil, çatal ve bıçakla yemeğe başlarlar. Anne ve babaları ise, alıştıkları gibi yemeği sıcak yiyip, yanında su içenler (s.77).
- Paskalya, Noel ve Yılbaşı kutlamalarının, ailelerin bir kılıf uydurarak (yumurta verimliliğin bir simgesidir deyip, Paskalyayı kutlama vs.) katılması. Eve çam ağacı dikme (s.82).
- Her Pazar saat 15.00'de, Almanlar gibi ailecek biraraya gelip, turta ve keklerle birlikte kahve içmek (s.80).

- Artık açık renkli giysilerin yerini, Almanya'da gri giysiler almıştır. Bavulun yarısı ilaçlarla doludur. Türkiye'de ev hanımı olan anne, Almanya'da 20 yıl boyunca terzi dükkanında çalışarak, sağlığını kaybetmiştir. Ayakları ve gözleri güçsüzleşmiştir (s.97).
- Türkiye'de uydurma, Almanya'da ise kart basma saatiyle işleyen yaşamları artık bir çok şeyi değiştirmiştir (s.98).
- Vatan, artık vatan değildir. Nereye ait olduğunu bilememe. Almanya'da bir Türk olarak "yabancı", Türkiye'de ise Almanyalı olarak kendini "yabancı" hissetmek. Bir zamanlar kendilerine yabancı olan bu ülkede (Almanya'da), para biriktirip Türkiye'ye dönmek yerine, artık vatanıymış gibi temelli yaşamak (s.99).

Memleket Hasreti ve Geçmiş Özlem İçeren İfadeler

- Geçmiş özlem, vatan hasreti. Yabancı bir ülkede değerli ve erdemleri yitirmemek için çaba sarfetmek (s.67).
- Memlekete ve doğaya duyulan özlem, Almanya'da evlerde giderilmeye çalışılıyor. Orada su mavisi keçenin döşenmesi, sıcak yeşil ve kum tonlarında el dokuma kilimlerin yayılması, yeşilmavi saten perdeler, tavana kadar palmiyeler yerleştirme (s.68)
- Şiirler, halk türküleri hep vatan hasreti üzerinedir (s.70).
- Balık tutmayı, onları kah yiyip kah satmayı özlemek (s.70).
- Ninesinin, güzel kokulu tülbentini hatırlaması (s.70).
- Geçmiş özlem, fotoğraflar ve anılarla giderilmeye çalışılıyor (s.70).
- Kahvehanelerde çay içip, tavla oynamayı özlemek (s.97).

Yeme ve İçme Kültürüne İşaret Eden İfadeler

- Türkiye’den, yanlarında baharat getirmeleri (s.12).
- Alçak tavanlı, serin odalardaki taze nane ve biberiyeleri, Çerkez tavuğunu ve mısır ekmeğini düşünüyor. Büyük çayırdı, evin önündeki yemiş ve dut ağacını hatırlar (s.29).
- Kahvaltıda çay, peynir, zeytin, mısır ekmeği, süt kaymağı, gül reçeli (s.48).
- Bizde demli çay / Almanlarda kahve (s.69).
- Bizde hamur işi, sahanda yumurta, yağda domatesli yumurta (menemen)/onlarda Köln usulü kaygana omlet (s.73).
- Türklerin ekmeğe düşkünlüğü (Almanların, yiyecek başka bir şeyleri yok mu diye düşünmeleri). / Almanların çuvalarla patates almaları (Türklerin, Almanları pinti olarak görmesi) (s.73).
- Bizde su / onlarda votka tonik, bira, şarap içilmesi (s.75).
- Akşam yemeği: Türklerde bol ve büyük dilimlenmiş ekme ve sıcak yemekler. Sofrada herkes biraraya gelip, o gün başından geçeni anlatır. Aileler sofrada hep biraradadır. Almanlarda ise ince dilimlenmiş bir kaç dilim ekme, yağ, peynir, domuz etinden yapılmış sucuk, salam, salatalık turşusu ve limonata (s.76).
- Domuz eti bizde yenmez (s.77).
- Bizlerde sıcak yemek / onlarda soğuk ve aperatif türü (s.77).
- Büyük lokmalar / küçük lokmalar halinde ekmeği yemek (s.77).
- Misafirlikte çocuklara limonata, büyüklere bira ikram edilmesi (s.78).
- Şenliklerde hep içki içilen çadırların bulunması. Kupalarla bira içmek. Avcılar şenliği (s.79).

- Noel çöreği (Hz. İsa’nın doğumu) (s.79).
- Kahvehanelerde çay içip, tavla oynamayı özlemek (s.97).
- Çerkez tavuğu ve bize özgü yemekler (s.99).

Türkiye’de doğan ve henüz küçük yaşta Almanya’ya giden yazar, kendisinin de belirttiği gibi babası sayesinde Alman kültürüyle hemen kaynaşmıştır. Zira babası, Türkiye’de de Alman dilini çok iyi bilen bir akademisyendir ve Alman kültürüne uyumda hiç zorluk çekmemiştir. O nedenle çocuklarının Alman kültürüne girmesinde ve uyum sağlamasında, babası önemli bir rol oynamaktadır.

Henüz öğrencilik yıllarında ingilizce olarak 10. sınıfta oynadığı ilk tiyatro oyunu ile bu alandaki yeteneği keşfedilen yazar, daha sonraki yıllarda tiyatro okuluna devam etmiştir. Alman kültürü ile içiçe olan, Alman şairleri ve yazarları okuyarak büyüyen yazar, düşüncelerini en rahat Alman dilinde ifade ettiğini belirterek, bu kültüre ne denli hakim olduğunu belirtmektedir. Hepimizin bildiği gibi kültür, öğrenilmiş davranışlar topluluğudur. Adorno da (bkz.1990, s.17) kültürün, doğuştan kazanılan ya da kalıtım yoluyla gelen bir değerler sistemi olmadığını, insanın doğduktan sonra ailesi ve çevresi yoluyla bunu öğrendiğini belirtmektedir.

Demirkan, her ne kadar kendini Alman dilinde rahat ifade edebildiğini ve bu kültürün içinde yaşadığını ifade etse de, diğer eserlerinde de olduğu gibi bu eserinde de “yabancı olma” duygusunu zaman zaman dile getirmektedir. Bu “yabancılık” ya da “yabancı olma” duygusunu, sadece yaşadığı ülke olan Almanya’da değil, aynı zamanda Türkiye’de de yaşamaktadır. “Vatan, artık vatan değildir. Nereye ait olduğunu bilememe. Almanya’da bir Türk olarak “yabancı”, Türkiye’de ise Alman-

yalı olarak kendini “yabancı” hissetmek. Bir zamanlar kendilerine yabancı olan bu ülkede (Almanya’da), para biriktirip Türkiye’ye dönmek yerine, artık vatanıymış gibi temelli yaşamak” (bkz. s.99). Hatta yazarın “Vatanın ne olduğunu bilmiyorum. Belki düşmemek için bir tutanak.” (bkz. s.52) ve babasının da bu konuda “Bir insan hiç bir zaman kökünü kaybetmemeli, burada hep yabancı olarak kalacağız” (bkz. s.29) demesi.

Almanya’da yaşayan ve Almanca yazan birçok kadın yazarımız (örn. Emine Sevgi Özdamar) “yabancılık” sorununu eserlerinde temel konu olarak işlemesine karşın, R. Demirkan’ın eserlerinde yer alan kahramanlar, Türkiye’nin farklı sınıfları ve tabakalarından gelmiş oldukları halde, özel olarak Türk erkeğinin, genel olarak Türk toplumunun baskısı altında bunalan ve bu baskıdan, bir Avrupa ülkesinin sunduğu daha özgür ortamda kurtulma imkanına kavuşmuş olan kadınlardır. Yabancılık durumu bu kadınlar için olumsuz bir etmen değildir. Aksine, değişimi - dönüşümü kolaylaştırıcı bir etmen olarak karşımıza çıkar. Demirkan’ın bu ve diğer eserlerinde rastladığımız bu tür kadın kahramanlara, yine Almanya’da yaşayan ve Almanca yazan kadın yazarlarımızdan Saliha Scheinhardt ve Aysel Özkan’ın eserlerinde de rastlamak mümkündür. Bu kadın yazarlarımız, gerek kendi kültürlerini gerekse içinde yaşadıkları yabancı kültürün sınırlarını zorlayan ve yeni dünyalar arayan önemli yazarlarımızdandır. Oysa bugün Almanya’da olduğu gibi diğer Batı ülkelerinde de yaşayan birçok yabancı yazar, eserlerinde daha çok kendi ülkelerinin dünyasını ve sorunlarını anlatmaktadırlar.

Demirkan’ın diğer eserlerinde olduğu gibi, bu eserinde de “yabancılık”, kadın olma durumu ile birleşir. Önce bir çocuk, sonra genç bir kız ve ardından da yetişkin bir kadın olarak her iki kültü-

rün sınırlarını zorlayarak, yeni dünyalar aramaya çalışmaktadır. “Üç Şekerli Demli Çay” da olaylar Almanya’da geçer, fakat eserde yer alan kahramanlar Türktür. Eserdeki sorunun temelinde hem yabancı hem kadın olma konumu çarpıcı bir biçimde verilmektedir. Demirkan’ın eserinde yer alan kadın kahraman, bir Batı ülkesi olan Almanya’nın kendi kişiliğini geliştirmede sağladığı imkanlardan faydalanmaktadır. Bir kadın olarak kimliğinin farkına varmak ve baskıdan kurtulmak, onda yabancı olmanın dayanılmazlığını hafifletir. Örn. Almanya’da, büyük Türk kızın bir Alman erkek arkadaş edinip evi terk etmesi ve onunla yaşaması (bkz. s.41).

Eserde özellikle 51. ve 55. sayfada yer alan, kahramanın bir kadın olarak yaşadığı olaylar “Alman ve Türk namus anlayışı” için tipik bir örnektir. Zira otuz yaşlarındaki, doğum yapmayı bekleyen bu genç kadının Türkiye ile ilgili tek anısı, ondokuz yaşındayken bir Alman erkek arkadaşı ile Türkiye’ye gezmeye geldiğinde, İstanbul’da bir Türk gencin kendisine tecavüz etmeye kalkışmasıdır. Öte yandan, bu olaya karşı Alman gencin duyarsızlığı onu çileden çıkartır ve Almanya’ya döndüklerinde yolları ayrılır.

Demirkan’ın bu eserinde baba, Cumhuriyetin ilk kuşağından batılılaşmış bir mühendistir (kendi babası gibi). Alman edebiyatının diğer örneklerinde olduğu gibi kırsal kökenli, gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı bulunan diğer Türk erkekleri gibi baskıcı değildir. Eserde otoriteyi temsil eden bu kez bir kadındır. Bu kadın gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlıdır ve durmadan bekâretin önemini vurgular. Almanya’da olmasına rağmen, anılarındaki Türkiye’de yaşayan ve ondan bir türlü kopamayan, kırsal kökenden gelen bir annedir (kendi annesi gibi). Sonunda genç kız annesinin baskısına dayanamayıp evi terkeder ve bir

Avusturyalı ile evlenip mutlu olur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Demirkan'ın bu eseri, bir yerde onun gerçek yaşam hikâyesidir diyebiliriz. Zira eserinde, 1962 yılında Almanya'ya çalışmak için göç eden ailesinden, oradaki yaşam biçimi, çektiği zorluklar ve uyum problemlerinden bahsetmektedir.

Demirkan bu eserinde “Batı” ile “başkasını” iki karşıt kutup olarak ele almıştır. Doğulu kadın güçsüzdür, sömürülür ve hep ezilir. Doğulu erkek ise serttir, acımasız ve otoriter bir kişiliğe sahiptir. Doğulu kadının kurtuluşu, Batının özgürlükçü kurumları ve Batılı erkeklerin yardımıyla mümkündür, zira Batılı erkek daha anlayışlı, nazik ve yumuşaktır.

Eserde, çeşitli karşıtlıklar ve bu karşıtlıklara dayanan söylemler yeniden üretilir: Kadın-erkek, Doğu-Batı, Müslüman-Hristiyan gibi. İki dünyanın bir arada yaşanması mümkün değildir. Yeni bir dünyada özgürleşmek, ancak bir dünyanın anılarından kurtulmakla mümkündür. Böylece yeni dünyalar yaratılmış olur.

Demirkan, her iki toplumun zaaflarını bu eserinde karşılıklı olarak vermeye çalışmıştır. Hatta eserinin başlığını her ne kadar Almanca “Schwarzer Tee mit drei Stück Zucker” olarak atmışsa da, içindeki “Demli Çay”, daha çok Türklerle özgü bir motiftir, oysa Alman kültüründe daha ziyade kahve tercih edilmektedir. Kültürel objeler, uluslara göre değişik anlam çağıştıırırlar. Zira Türkler için “çay” demek, özellikle kahvaltıda ve günün değişik saatlerinde, misafirlikte, kahvehanelerde sohbet ederken, keyifle içilen içecek demektir. Üstelik de bu çay üç şekerliyse. İşte bu motif, Türk kültürünü ve yeme içme alışkanlığını yansıtmaktadır. Zaten Demirkan da eserinde bunu belirtir “Kahvaltıda çay, peynir, zeytin, mısır ekmeği, süt kaymağı, gül reçeli” (s.48). Pazar günleri düzenli ola-

rak saat 15.00'de bütün aile üyelerinin buluşup, Almanların yaptığı gibi, peçeteler ve çiçeklerle (mumlar hariç) çok güzel kurulmuş bir masada turtalar ve keklerle “kahve” içmeleri (çayın yerini yavaş yavaş kahvenin alması) (s.80).

Eserde çoğu kez Türk ve Alman imgelerinin içiçe geçtiğini görmekteyiz. Örn. 3. maddenin “Kültürlerarası Etkileşime İşaret Eden İfadeler” alt başlığı altında da belirttiğimiz gibi, Lotto'dan para kazanmak için dua edilip, tespih çekilmesi; bir Almanın, Türk Halk ve San'at Müziği dinlemesi, odasına bir Türk halk türküsünün sözlerini asması, evinde Türk halısının olması ve Türkler gibi halıya oturması; Hristiyan ve Müslüman bayramlarının içiçe geçmesi ve yaşamlarının bir parçası haline gelmesi (Noel eğlencesi, Noel hediyesi, Noel çöregi, çam ağacı vs.). Yazar, kültürlenme sürecinde her iki toplumun zaaflarını yakalayabilmiş ve onları bu eserinde vermeye çalışmıştır.

Eserde her ne kadar kültürlerarası etkileşime örnek olarak, babanın hafta sonları Straus Valsini plağa koymas (s.52); Kaiser, Mavi Tuna ve İlkbahar Valsini dinlemesi ve kızlarına vals, samba, rumba, tango danslarını öğretmesi, bale dersi almaları için çabalamalarını (s.56) göstersek de, yazar yine de, Aytaç'ın da belirttiği gibi (1990, s.516) Almanya'da yaşayan, ama yabancılığını hep duyumsayan, iki kültür arasında kimlik sorunu çeken insanın dünyasını anlatmaktadır. Örneğin, yazarın Türklerden bahsedildiğinde “ben evrenselim” deyip, daha sonra kendi kültürünü tanıma ve araştırması (s.41); “Kendimi ikiye ayrılmış gibi duyumsuyorum. Bir parçam herhangi bir yerde ,sarı havada’ asılı, burada, biteviye içerde; diğeri de dışarıda hergün gördüğüm; Vatanın ne olduğunu bilmiyorum, belki düşmemek için bir tutanak.” (s.52) demesi.

Aytaç, göçmen yazarların eserlerinde işledikleri konuların, uyum güçlüğü,

vatan hasretinden kimlik arayışına ve hatta bütün bunların ötesinde bugünün Alman toplumunda yaşanan günlük konulara kadar geniş bir yelpaze çizdiği görüşünü dile getirmektedir (1995-a, s.26). Demirkan'ın eserinde de göçmenlik, yabancılık, kimlik sorunu ve bununla beraber evrensel konulara yer verilmektedir. Aytaç, göçmen edebiyatı (Migrantenliteratur) ile ilgili düşüncelerini şu cümlelerle dile getirmektedir: “Edebiyatın belirleyicisi olarak başta dil sayılırsa, Almanca yazılan ürünler Alman edebiyatına girecektir. Göçmen edebiyatı olarak nitelendirilen bu kitaplar, daha çok içerikleri, konuları açısından ilginç sayılmaktadır” (1990, s.516).

Özyer ise (1992, s.29), Almanya'da yaşayan Türkler tarafından yaratılan edebiyatı, dört ayrı grup altında toplamaktadır. Bunlar;

1. konuk işçilerden oluşan yazarların,
2. entellektüel göçmen yazarların,
3. entellektüel konuk işçilerin,
4. konuk işçilerin çocukları olan genç yazarlar kuşağının yazdığı edebiyattır.

Bugün, Alman kültürünün bir parçası haline gelen göçmen yazarlar ve eserleri, aynı zamanda çeşitli dillere çevrilmesiyle Alman kültürünün tanıtılmasına da katkıda bulunmaktadır. “Göçmen edebiyatı, Alman edebiyatına Postmodern edebiyatın en belirgin özelliği, çoğulculuk (Pluralität) ilkesini kazandırmıştır” (Aytaç 1995, s.27). Bu edebiyatın ürünleri Almanlar tarafından “belge” olarak değerlendirilmekte ve anlatılan anılar egzotik bulunmaktadır (bkz. Aytaç 1995-b, s.59). Öncelikle bulunduğu ülkenin edebiyat dünyasında yer arayan göçmen yazarlar, zamanla kendilerini kabul ettirerek özgürlük, özlem ve duygu gibi psikolojik unsurları ele alarak, adeta içlerinden gelen duygularını eserlerinde dile getirirler (R. Demirkan örneğinde olduğu gibi).

Aytaç'a göre edebiyatın belirleyici unsuru dil olduğuna göre, bu durumda eserlerini Almanca olarak yazan Demirkan'ın eserleri Alman edebiyatına girecektir. Akademik öğrenimli ikinci kuşak Türkler arasında yer alan yazar, bu eserinde her iki kültürdeki yaşam biçimi ve şartlarını, inançlarını, kültürel değerlerini, günlük yaşam içerisinde karşılaştırmalı olarak vermeye çalışmıştır. Onun bu eserinde okuyucu karşılaştırma yaparak, her iki kültürün ortak ve farklı yönlerini öğrenme fırsatını yakalayabilmektedir. Zira göçmen yazarların eserleri, her iki toplumun ve kültürün bireylerinin farklı bir gözle aynada kendi görüntülerinin yansımaları görme imkanı sağlamaktadır.

Yazarın da eserinde belirttiği üzere, insanlar artık Almanya'da herşeye sahiptirler, yıllarca çalışıp çabalamışlardır hedeflerine ulaşmak için. Yorgun, bitkin, yaşlı ve mutsuzdurlar. Zamanla çocuklar büyümüş, görüş açıları, değer yarguları değişmiştir. Artık kişi ne o eski kişi, vatan da o eski vatanıdır. Bir tek şey kalmıştır geriye: Geçmişe ait hatıralar, anılar...

KAYNAKLAR

Adorno, W. Theodor (1990): *Eleştiri Toplumu Üzerine Yazılar*; çev. M. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Gürsel (1990): *Çağdaş Alman Edebiyatı*; Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

_____ (1995-a): “Almanca Yazan Türklerin Artıları, Eksileri”, *Edebiyat Yazıları III* içinde, Ankara.

_____ (1995-b): “Göçmen Edebiyatı – Postmodern İlişki Üzerine”, *Edebiyat Yazıları III* içinde, Ankara.

Demirkan, Renan (1991): *Üç Şekerli Demli Çay*; çev. M. Kemal Okan, Real Yayınları, İstanbul.

Özdamar, Emine Sevgi (1992): *Hayat Bir Kervansaray*; çev. Ayça Sabuncuoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul.

Özyer, Nuran (1992): “Almanya'da Bir Hiciv Ustası”, *Gündoğan Edebiyatı*, Sayı 2, Ankara.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Renan-Demirkan>

<http://www.renan-demirkan.de>

<http://www.tiyatrom.com/adem-dursun-056.htm>